

Hospodářská krize 1929 - 1933

Světová hospodářská krize

- Co do hloubky i délky trvání překonala všechny předchozí deprese kapitalistického systému
- Nejen materiální škody (pokles výroby, pokles zaměstnanosti)
- Změna myšlení (otřásla důvěrou v kapitalistický systém, v důvěrou v trh, důvěrou ve svobodné podnikání)

Příčina

- Vážná porucha finančního a měnového systému (liberální pohled)
- Krizi předcházel výrazný pokles poptávky (levicový pohled)
- Na jedné straně byla patrná rostoucí koncentrace majetku, na druhé straně se na koupi masově nabízeného zboží nedostávalo peněz, a tak stále více chyběly podněty ke spotřebě i investicím
- Teze, že kapitalismus ztrácí schopnost smysluplně proinvestovat úspory a zajistit bez pomoci státu zaměstnanost (John Keynes)

Prostředí

- Poválečná konjunktura způsobená zájmem o automobily, elektrospotřebiče či vlastní bydlení a podpořená rozsáhlými státními zakázkami na budování dopravních komunikací zadržávala už v polovině dvacátých let.
- Ekonomický růst byl podporován nákupy na dluh a politikou levných úvěrů prosazovanou především americkou centrální bankou Fed.
- Všeobecný optimismus na bankovním trhu přitom způsobil, že finanční ústavy přestaly ověřovat účel půjčených peněz.
- Velké množství peněz skončilo ve spekulativních obchodech na burze.

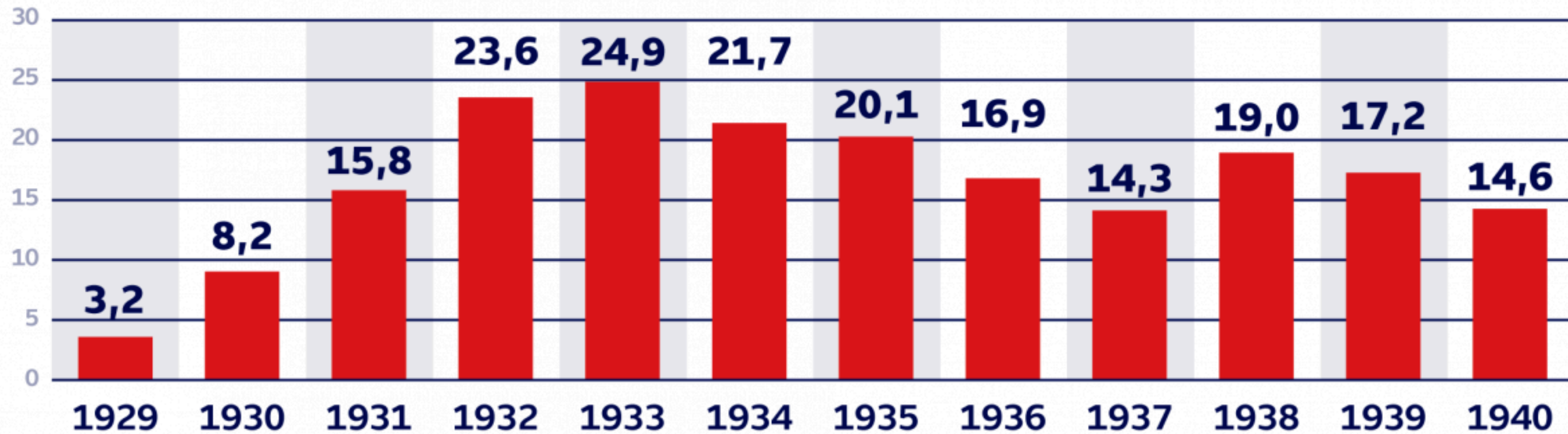
Vývoj na burze v New Yorku

- Již od jara a léta roku 1929 ekonomika stagnovala, stále rychleji klesala průmyslová výroba stejně jako pracovní příjmy obyvatelstva a cenová hladina.
- Nafukující se spekulární bublina tyto negativní projevy cyklického kolísání do jisté míry překrývala, protože díky stoupajícím ziskům z burzovních obchodů osobní příjmy stále rostly.
- Říjnový krach definitivně ukončil iluzi finančníků, podnikatelů i spotřebitelů o nové éře stabilního a trvalého růstu.
- Výsledkem byla extrémní deziluze vedoucí k hlubokému poklesu investic i spotřeby a k tomu, že lidé drželi peněžní hotovost.

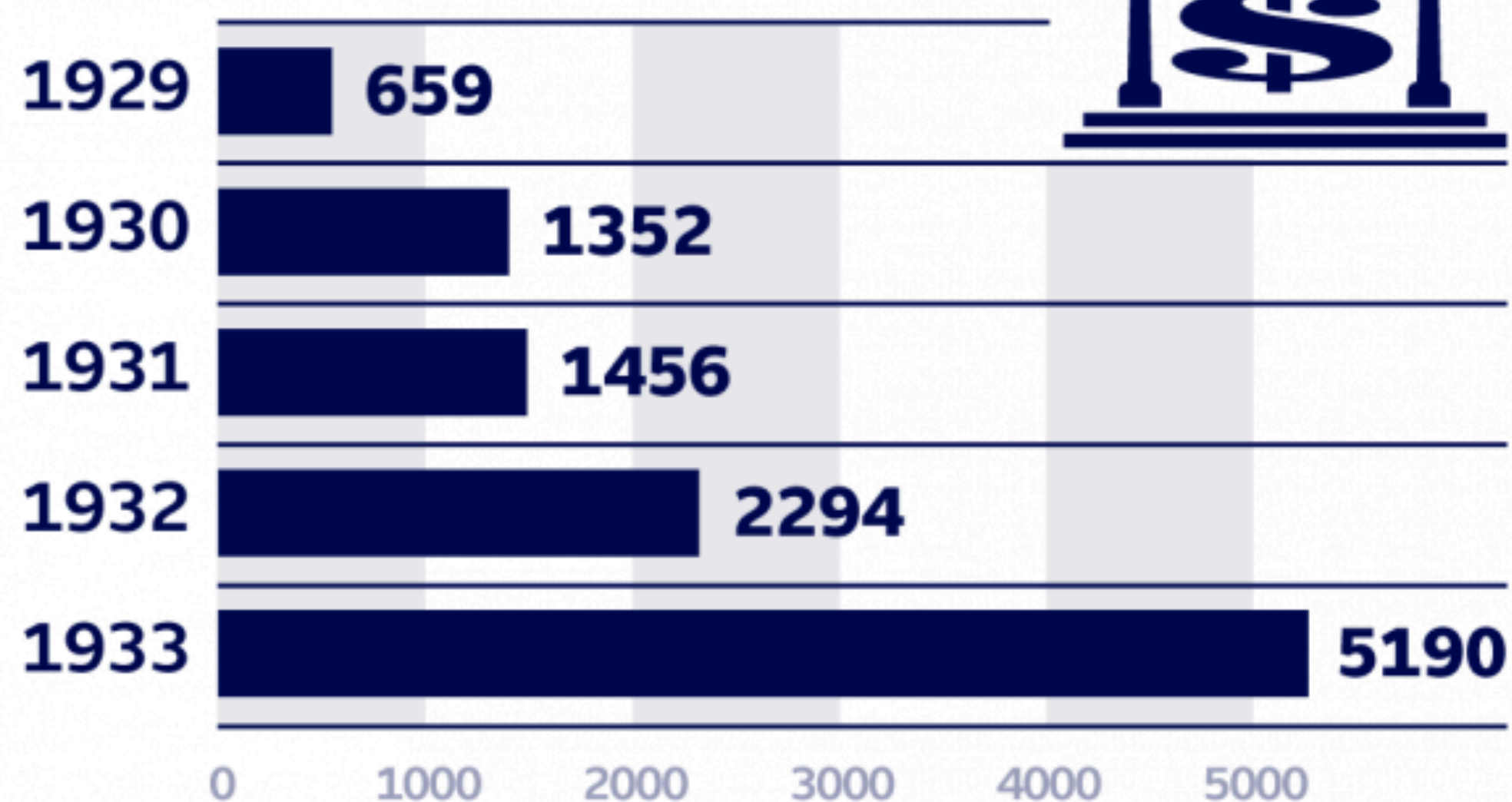
Fed (Federal Reserve System)

- Krizi prohloubil krach bank, které marně očekávaly, že jim Fed pomůže a poskytne velkorysé půjčky.
- Fed však odmítl kupovat i státní dluhopisy a místo měnové expanze zvýšil úrokové sazby ve snaze udržet vysoký kurz dolaru.
- Výsledkem této politiky byla deflace a zánik 10 tisíc z původních 25 tisíc amerických bank.
- Do roku 1933, kdy deprese dosáhla dna, klesl reálný domácí produkt v USA na dvě třetiny a průmyslová výroby na polovinu.

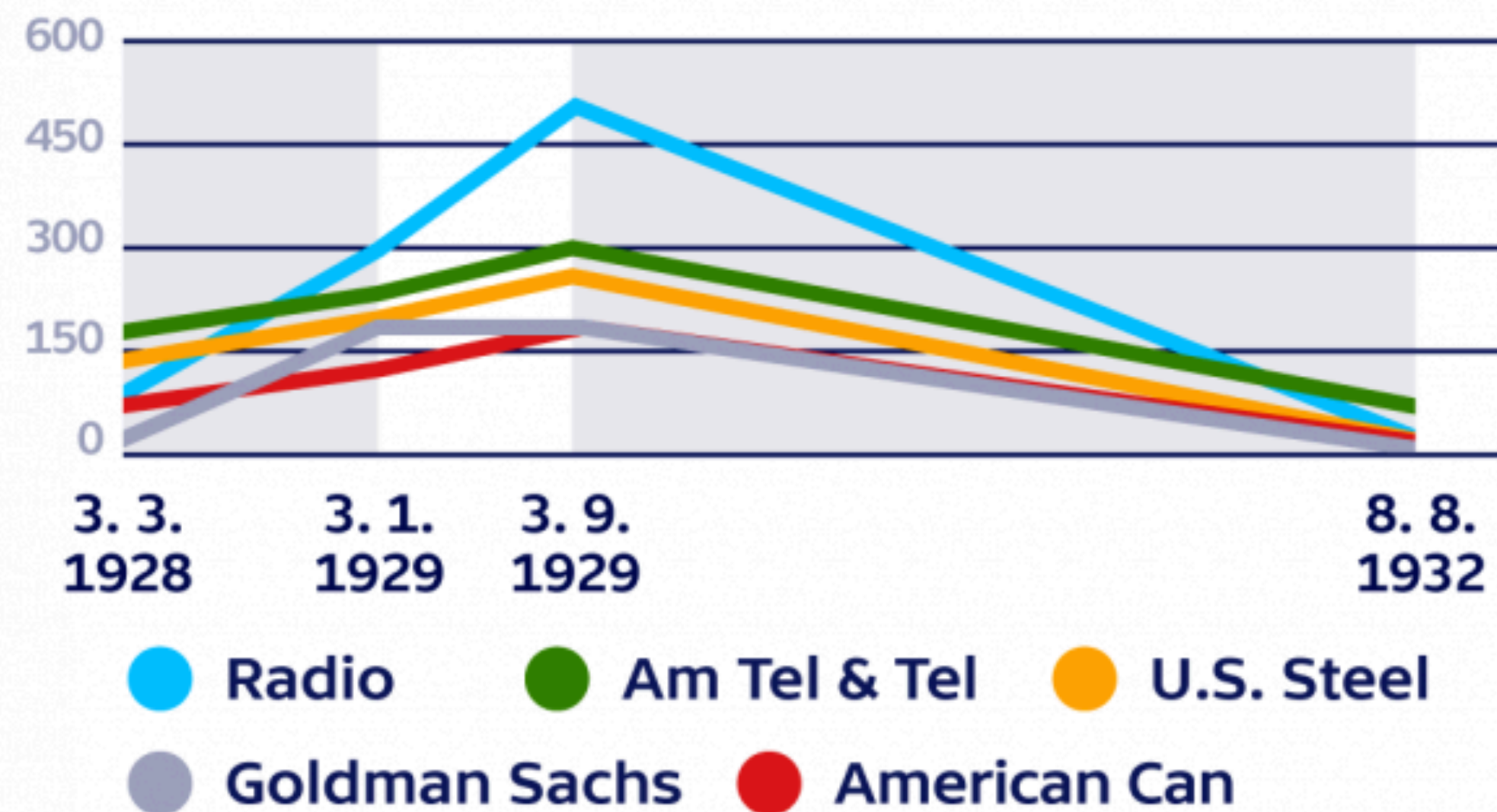
Míra nezaměstnanosti 1929 – 1940 (v %)

Počty krachujících bank

Vývoj hodnoty akcií (v USD)

Propad průmyslové výroby za světové hospodářské krize ve vybraných zemích (v %, rok 1929 = 100)

	1927	1928	1929	1930	1931	1932	1933	1934	1935
ČSR	89	96	100	88	81	63	60	66	70
Francie	79	91	100	100	89	69	77	71	67
Itálie	-	92	100	92	78	67	74	81	92
Japonsko	83	90	100	95	92	98	113	129	142
Německo	102	99	100	86	68	53	61	80	94
USA	89	93	100	81	68	54	64	66	76
Velká Británie	96	94	100	92	84	84	88	99	106

Zdroj: Obzor národohospodářský, Peter Fearon: The Origins and Nature of the Great Slump 1929-1932

Evropa

- Z USA se krize přelila dál, především do Evropy a naprostou katastrofu přinesla Německu.
- Těžkosti se v Německu objevily o rok dříve než jiných zemích
- V roce 1928 přestal růst průmysl a počet nezaměstnaných narostl skoro na čtyři miliony.
- Po krachu newyorské burzy americké banky stáhly ze země úvěry, které nahrazovaly domácí kapitál.
- Domácí kapitál chyběl i kvůli tomu, že Německo muselo platit válečné reparace.
- Německý průmysl spadl na polovinu a pak se krize přelila do zemědělství, protože sedláci nedokázali ve zchudlých městech prodávat svoji produkci.

Německo

- V Německu se bez práce nakonec ocitlo devět milionů lidí, tedy více než třetina práceschopné populace.
- K tomu krachovaly banky, přičemž největší ranou byl pád té druhé největší německé banky, známé jako Danatbank.
- Krizi zhoršila také opatření vlády, která vsadila na úsporná opatření, aby dostala pod kontrolu rozpočtové výdaje a získala peníze na podporu průmyslu.
- Německo stáhlo do propasti celou střední Evropu, která s ním byla hospodářsky svázána.
- Podobně zničující podobu krize měla i v Rakousku, Československu a Polsku.

GB / Francie

- Krize ve Velké Británii postihla hlavně tradiční průmyslová odvětví, hornictví, ocelářství a stavbu lodí.
- Hospodářský pokles však ve srovnání s jinými státy nebyl tak dramatický, protože ani předchozí léta nebyla nijak oslnivá.
- Velké Británii se docela rychle podařilo z potíží dostat a podíl na tom mělo i opuštění zlatého standardu a devalvace, což podpořilo investice i zahraniční obchod.
- Hůře postižena byla Francie, kde do roku 1932 průmyslová výroba klesla o třetinu a francouzská vláda přikročila k umělému nadhodnocování franku.
- O čtyři roky později v Paříži moc převzal levicový kabinet Lidové fronty.
- Na jeho sociální zákonodárství byznys reagoval odlivem kapitálu a chybějící investice přispěly ke druhé vlně krize v závěru třicátých let.

USA / New Deal

- V roce 1933 vznikl největší protikrizový program.
- Demokratický prezident Franklin D. Roosevelt byl přesvědčeným zastáncem rozsáhlých státních intervencí.
- Stát je nutné řídit stát podobně jako za války, a právě během ní si americká vláda vytvořila celý vějíř nástrojů sloužících ke zvládnutí obtížných poměrů.
- USD devalvoval o 40 procent a americké banky byly postaveny pod státní kontrolu.
- Na základě zákona o regulaci zemědělství se začaly vyplácet prémie za zmenšování osevních ploch a snižování stavů dobytka.
- Jádrem zákona o podpoře průmyslu byla spolupráce vlády a velkého byznysu, což ovšem vedlo ke kartelovým dohodám o produkčních kvótách, cenách a rozdělení trhu (tedy k omezení konkurence).

USA / New Deal II

- Důležitou roli hrály veřejné práce, při kterých bylo postaveno 40 tisíc veřejných budov a stovky tisíc kilometrů železnic a silnic.
- Čtvrt milionu mladých lidí bylo povoláno do polovojenských táborů a zaměstnáno na lesních pracích nebo budování přehrad.
- Narostlo rovněž zdanění bohatých - zatímco v roce 1929 nejvyšší sazba daně z příjmů v USA představovala 24 procent, v roce 1935 šlo o 79 procent.
- Už dobové statistiky ukazovaly, že New Deal žádný ekonomický zázrak nepřinesl.
- A když v roce 1937 ekonomika dosáhla předkrizové úrovně, vzápětí se opět propadla.

USA / New Deal III

- New Deal nezaměstnanost přece jen trochu snížil a především dal lidem novou naději a utlumil vlnu populismu.
- Ke státním zásahům sáhli také v řadě dalších zemí, a to nejen v diktaturách, jako byly Německo či Itálie.
- Například ve Švédsku, kde za krize převzali vládu sociální demokraté a prosadili rozsáhlé sociální reformy.
- Stát získal větší vliv i v Československu.
- Systém protikrizových veřejných prací se potkal s programy na vyzbrojení armády před nacistickým nebezpečím a zejména s výstavbou pohraničních pevností za veřejné peníze.

Východiska

- 1936 vyšla kniha Johna M. Keynese: Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz,
- Hospodářské krize mohou být odstraněny inflační měnovou politikou a zvyšováním veřejných výdajů
- Keynes odmítl představy, že tradiční hospodářský systém, takzvaný laissez-faire, založený na čistě tržních mechanismech, dokáže bránit ničivým hospodářským krizím.
- Keynesiánství jako ucelený myšlenkový směr se mezi národohospodáři a politiky prosazovalo postupně a dominantní pozici zaujalo až po roce 1945.
- Opíral se o poválečný hospodářský zázrak, který vydržel až do sedmdesátých let.

Poučení

- Velké poruchy kapitalistické ekonomiky se nedají řešit bez spolupráce vlád, centrálních bank a byznysu.
- Je nezbytná fungující sociální síť, která brání radikalizaci.
- K tomu se ale přistoupilo až po druhé světové válce.
- Hospodářský propad a s ním spojená ztráta životních perspektiv přispěly ke vzestupu německého nacismu.
- Němečtí a italské fašisté a především Japonci odstranili hospodářské problémy podřízením ekonomiky tuhé státní kontrole a masivním zbrojením.
- Tím se otevřela cesta ke světové válce.

Chronologie

- **1928**

V Německu se zastavil růst průmyslu a vzrostla nezaměstnanost. Koncem roku bylo bez práce 3,7 milionu lidí, asi 15 procent práceschopné populace.

- **1929**

Říjnový krach na newyorské burze odstartoval světovou hospodářskou krizi. Ta srazila celosvětově výrobu o 38 procent, mezinárodní obchod o 34 procent a v průmyslových zemích připravila o práci více než 40 milionů lidí.

- **1930**

V USA zesílil ochranu domácího trhu Hawley-Smithův celní tarif. Vzápětí obdobné opatření přijali i ve Francii, Itálii, Španělsku a Kanadě. Velká Británie se k protekcionismu přiklonila o rok později.

- **1931**

Krizi ve střední Evropě prohloubil krach rakouské banky Creditanstalt s rozsáhlou sítí poboček a druhé největší německé banky Danatbank propojené s upadajícím textilním průmyslem v Brémách. Británie opustila zlatý standard a související devalvace libry o 10 procent rozvrátila měny vázané na libru, například v Jižní Africe, Kanadě, Egyptě či Japonsku.

- **1932**

Průmyslová produkce klesla v USA na 54, v Německu na 60 a ve Francii na 69 procent úrovně z roku 1929. V Československu na 63 a v Polsku na pouhých 43 procent. Počet nezaměstnaných se v USA blížil k 15 milionům, v Německu k devíti milionům. Bez práce se tak v prvním případě ocitla čtvrtina a ve druhém dokonce třetina tamní výdělečně činné populace.

- **1933**

Americký prezident Franklin D. Roosevelt vyhlásil plán na obnovu ekonomiky, New Deal. Byl založen na spolupráci státu a velkého byznysu, podpoře zaměstnanosti, veřejných stavebních projektech a výplatě sociálních dávek. Zmírnil sociální napětí, ekonomiku však příliš nepozvedl. V Německu se ve stejné chvíli chopil moci Adolf Hitler se slibem zajistit prosperitu.

Československo

1918

- Československo přišlo o snadný přístup na rozsáhlé trhy (vysoká cla)
- Obtíže s převedením militarizované ekonomiky na civilní výrobu
- Stabilizační politika: rychlé oddělení nové české koruny od rakouské měny se podařilo zkrotit inflaci
- Počeštění průmyslu a finančního sektoru prostřednictvím nostrifikace (nucené přenesení sídla firmy do Československa).
- Češi majetkově drželi jen třetinu hospodářství, druhou měli Němci v pohraničí a poslední třetinu představoval židovský kapitál.

Československá ekonomika

- Byla založena na malých a středních firmách, protože podniky do 500 lidí zajišťovaly 80 procent zaměstnanosti.
- Existovalo jen 16 společností s více než 2500 zaměstnanci, ty však razily cestu technologickému pokroku a hnaly vpřed výrobu i export.
- Rozhodující roli hrály dva silné strojírenské koncerny – plzeňské Škodovy závody a pražská společnost ČKD.

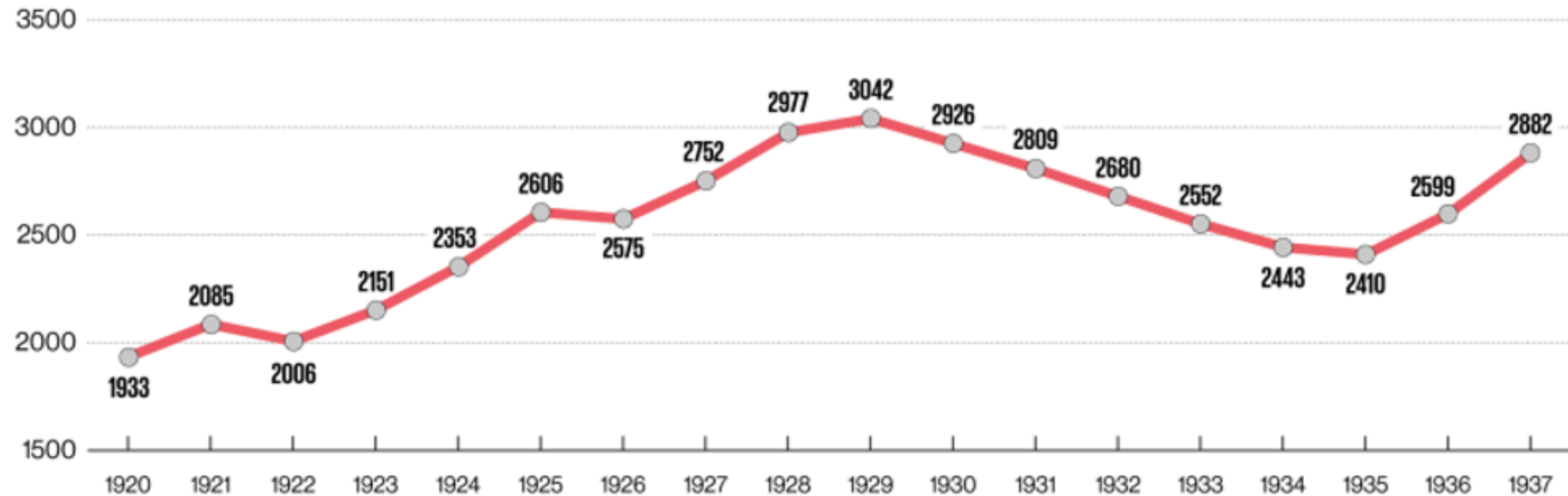
Škodovka

- Škodovka, tradiční producent děl a těžké vojenské techniky, se s pomocí francouzského kapitálu vypracovala v druhou největší evropskou zbrojovku.
- Získala Spojené strojírny Ruston, pak část akcií státní Zbrojovky Brno (výrobce ručních palných zbraní), kapitálově propojena se společností třinecká Báňská a hutní.
- 1925 fúze Škodovky a mladoboleslavské automobilky Laurin & Klement a vybudování leteckého závodu Avia.
- 1932 za krize založily Škodovy závody dceřinou obchodní společnost Omnipol, přes niž se za zbraně neplatilo penězi, ale zbožím.

ČKD

- Za vznikem největšího civilního strojírenské podniku, stála Živnostenská banka, která jeho jednotlivé součásti nejdříve majetkově ovládla.
- 1927 se nakonec Českomoravská – Kolben spojila se společností Daněk.
- Široký výrobní sortiment, od zařízení pro potravinářský průmysl přes výrobu dopravní techniky a elektrotechnických komponent až po zbraně.
- Živnostenská banka přitom ovládala na 60 průmyslových podniků.

Vývoj HDP na hlavu v Československu v letech 1920 až 1937 (v dolarech roku 1990, na základě parity kupní síly)

Zdroj: Angus Madison: World Economy

Porovnání výše reálných ročních výdělků

(Velká Británie 100 procent, rok 1937)

Kanada	150	Německo	70
Austrálie	143	Československo	55
USA	141	Francie	53
Švédsko	104	Rakousko	45
Velká Británie	100	Itálie	40
Nizozemsko	85		

Zdroj: L. Wagner, L. Zellhoff, A. Kyzlink: Národní hospodářství v kostce, 1939

Produkce zpracovatelského průmyslu (1913 – 100 %)

	1913	1929	1937
SSSR	100	181,3	954,9
Svět	100	154,6	198,0
USA	100	180,9	186,0
ČSR	100	171,8	164,8
Velká Británie	100	109,4	144,9
Německo	100	122,1	143,6
Evropa	100	127,8	143,3
Francie	100	142,7	123,9

Zdroj: Growth and Stagnation in the European Economy, UN Geneva

Bata

- Obuvnické závody ve Zlíně, organizace podle amerických vzorů, velkovýroba bot, snížení ceny a odstranění domácí konkurence.
- Světová hospodářská krize naopak urychlila expanzi do zahraničí.
- Před válkou společnost zaměstnávala 42 tisíc lidí v Československu a 23 tisíc v zahraničí.

Ostatní podniky

- Lehký průmysl koncentrován v německém pohraničí textilky, keramické podniky a sklářství.
- Sklářské odvětví si vydobylo postavení světové jedničky, exportovalo 40 až 50 procent své produkce, luxusní a uměleckou výrobu téměř celou.
- Všechny tyto podniky ve třicátých letech těžce postihla hospodářská krize - v některých pohraničních okresech zůstalo bez práce 70 procent lidí.
- Z menších a středních podniků vynikli například výrobci zemědělských strojů, to mělo význam pro mechanizaci zemědělství
- Problém byly automobilky - drahá produkce, odbyt na domácím trhu zajišťovala vysoká cla.
- Prosadit se také nedokázali výrobci zařízení pro domácnost, například chladniček a vysavačů.

Výchozí podmínky

- Československo zdědilo z dob monarchie 70 procent průmyslu, a i když jeho technická úroveň za sousedním Německem zaostávala, šlo o pevný základ exportu a zdroj síly celého státu.
- V prvním desetiletí průmysl rychle rostl a do roku 1929, na vrcholu prosperity, narostl oproti roku 1913 téměř o 75 procent.
- V sousedním Rakousku činil růst jen 18 procent.
- Za konjunktury české zboží pronikalo na světové trhy a za relativní politické stability rostla rovněž domácí spotřeba.
- Prvorepublikové vlády provozovaly vcelku pragmatickou hospodářskou politiku.

Srovnání s vyspělým západním světem

- Co do výše průmyslové výroby na obyvatele, Československo bylo na 17. místě ve světě.
- V Československu dosahoval roční meziválečný průměr výše 455 dolarů na hlavu, zatímco v USA šlo o 1397 dolarů.
- Pro samostatné české země (tedy bez Slovenska a Podkarpatské Rusi) tento propočet činí 550 dolarů na osobu, což je o něco více než pro Rakousko s 511 dolary.
- Československo tehdy průmyslovou úrovní předstihlo Itálii a blížilo se Francii.

Dopady krize

- 1930 až 1935 proběhly ve znamení hlubokého ekonomického poklesu, jenž navíc nevystřídalo oživení.
- Ještě v roce 1937 byla ekonomika méně výkonná než v roce 1929 a průmysl zůstal na 96 procentech vrcholné úrovně.
- Předkrizové úrovně dosáhlo jen zemědělství, což svými intervencemi zařídila nejsilnější vládní strana, o venkov opření agrárníci
- Ekonomické těžkosti prohloubila vláda svými chybami - například opožděná devalvace, ke které se stát podhodlal až v roce 1934.
- Po pádu vídeňské banky Kreditanstalt (1931) se totiž z celé střední Evropy začal stahovat kapitál

Jak stát čelil krizi

- Prvorepublikové vlády se snažily krizi čelit nucenou kartelizací a také rozvojovými programy.
- Elektrifikace, která začala již v době prosperity - pomocná legislativa, zákon o takzvaných všeužitečných elektrárnách.
- 1937 již bylo v Čechách elektrifikováno 61 procent obcí s 88 procenty obyvatel, na Moravě dokonce 75 procent obcí a 90 procent obyvatel.
- 1933 pokus rozhybat investice „Půjčka práce“, emise státních dluhopisů úročených na pět procent.
 - Emise vynesla přes dvě miliardy korun a kromě elektrifikace venkova šla na výstavbu silnic, regulaci řek a budování letišť.

Zbrojení

- V době nacistického ohrožení podporovalo domácí hospodářství výdaje na armádu zvýšením poptávky pomáhaly nebo ho odčerpáním peněz na normální investice brzdily.
- 1937 šlo na armádu 5,1 miliardy korun, devět procent národního důchodu a v roce 1938 to mělo být 11 procent.
- Státní Ředitelství opevňovacích prací se stalo největším podnikem v zemi.
- Další zbrojení bylo možné jen za pomoci státního dluhu, jehož výše dosáhla tří čtvrtin ročního národního důchodu.
- Předmnichovské Československo stálo v posledním roce své existence před finančním krachem.

VÝVOJ HRUBÉHO DOMÁCÍHO PRODUKTU V OBDOBÍ 1918 AŽ 2008

zdroj: ČNB

Chronologie

- **1919**
Ministr financí Alois Rašín zavedl korunu jako pevnou měnu a Československo se tak vyhnulo hyperinflaci, která se rozběhla v sousedních střeoevropských zemích. Až do roku 1924 koruna s využitím zahraničních půjček posilovala.
- **1924**
Tomáš Baťa zlevnil boty vyráběné ve zlínském závodě na polovinu a vyřídil tak domácí konkurenci. Ve svých podnicích zaváděl novinky inspirované v USA – pásovou výrobu a taylorismus, což umožnilo zvýšit produktivitu práce.
- **1927**
Sloučením několika velkých strojírenských firem v režii Živnostenské banky vznikla společnost ČKD a získala například zakázky sloužící k elektrifikaci země. V domácím těžkém průmyslu se stala hlavním konkurentem dosud největšího podniku a přední evropské zbrojovky, Škodových závodů v Plzni.
- **1929**
Prvorepubliková ekonomika dosáhla svého vrcholu, průmyslová výroba se oproti roku 1913 zvýšila o 72 procent.
- **1930**
Na Československo dolehla světová hospodářská krize. Ta v příštích letech postihla především lehký průmysl soustředěný v pohraničí. Vysoká nezaměstnanost mezi německým obyvatelstvem vedla k jeho příklonu k nacismu.
- **1934**
Vláda a národní banka přikročily k devalvaci koruny, což mělo pomoci krizi zasaženému exportu. Pokles kurzu koruny vyvolal politickou krizi, proti se totiž – ale marně – postavil nejsilnější finanční ústav, Živnostenská banka.
- **1937**
Výdaje na zbrojení pohltily 8,6 procenta národního důchodu a na rok 1938 byly naplánovány ve výši 11,4 procenta.
- **1938**
Baťovy závody, které se jako jedna z mála českých firem dokázaly vypořádat s krizí díky sázce na expanzi do zahraničí, v Československu zaměstnávaly 42 tisíc lidí a ve světě 23 tisíc.

Kruh strachu

Propad akciového trhu...

- Strach z burzovního krachu akciového trhu způsobil, že domácnosti omezily výdaje.
- To vedlo k poklesu spotřebitelské poptávky a poklesu obrátu firem.
- Firmy reagovaly snížením kapitálových výdajů (pokles investic) a snížením počtu pracovních míst.
- To opětovně vedlo k poklesu kupní síly.
- Dal se do pohybu začarovaný kruh strachu.

Růst nezaměstnanosti

Pokles kupní síly

Pokles investic

Pokles obrátu firem

...vedl k velké hospodářské depresi

- Stále více firem krachovalo, což vedlo k platební neschopnosti bank.
- Banky se stávaly insolventní, to následně vedlo ke ztrátě vkladů od střadatelů (z důvodu chybějícího garančního fondu pojištění vkladů).
- Domácnosti proto raději hromadily své peníze doma, než aby je svěřovaly bankám.
- Toto chování domácností dále snižovalo schopnost bank poskytovat úvěry.
- Výsledná úvěrová krize ještě více prohloubila začarovaný kruh.

Burzovní spekulant se po ztrátě všech peněz na burze snaží prodat své auto. |

foto: Profimedia.cz

Burzovní krach 1929

Zlatá dvacátá léta

- Nízká míra inflace, vyšší mzdy, rozvoj nových průmyslových odvětví a převratné vynálezy jako rádio, zvukový film nebo pásová velkovýroba, to všechno probudilo netušený hospodářský boom.
- Dříve drahé luxusní zboží se najednou stalo dostupné pro široké vrstvy obyvatelstva.
- Hospodářské oživení, zprvu omezené na Spojené státy, se postupně rozšířilo i do Evropy.

Dow Jones Industrial Average

- Koncem roku 1924 pracně zdolal hranici 110 bodů, a v následujícím roce se již lehce přehoupl přes 150 bodů.
- Cenné papíry od poloviny dvacátých let staly stále populárnější i u široké veřejnosti.
- V období mezi roky 1921 až 1928 rostla průmyslová výroba v Americe ročně o 4 %, (v roce 1928 dokonce o 15 %).
- V roce 1921 bylo v USA jen asi 40 investičních společností a na konci roku 1926 vzrostl jejich počet na 160 a o rok později na 300.
- Jenom mezi rokem 1927 a podzimem roku 1929 zaznamenaly investiční společnosti více než desetinásobný vzestup svého celkového jmění.

Poklesy DJIA do roku 1929

January 1907 to November 1907	(44%)
November 1916 to December 1917	(39%)
November 1919 to August 1921	(47%)
September 1929 to November 1929	(48%)

Zdroj: Dow Jones & Co.

1929

- Na konci dvacátých let vystřídala optimismus na trzích naprostá euforie.
- Mnozí si brali úvěry, aby jim burzovní "perpetuum mobile" rychle zhodnotilo i tyto vypůjčené peníze.
- V létě 1929 se hodnota akciového indexu Dow Jones proti roku 1924 téměř ztrojnásobila.
- Téměř každá nová akciová emise byla brzy obchodována s neuvěřitelnými kurzovými zisky.
- Téměř 22 let (1906-1927) trvalo americkému akciovému indexu DJIA, než vyšplhal ze 100 bodů na 200 bodů.
- Další 100 bodů však přidal za pouhý rok a mířil stále vzhůru.
- Během tohoto býčího trendu, krátce před dosažením hranice 300 bodů, byl index Dow Jones rozšířen z dvaceti na třicet titulů.

1929

- Již na jaře roku 1929 se objevily první známky začínající recese.
- Dobré sklizně v letech 1927 a 1928 a zvýšená nabídka pšenice na trhu vedly výraznému poklesu cen a zemědělský sektor tak jako první pocítil příznaky blížící se krize.
- Také v podnikové sféře vzrostly zásoby a tempo spotřeby se snížilo.
- Koncem května 1929 si DJIA vybral oddychový čas a poklesl téměř o 10%.
- Dne 3. září 1929 dosáhl Dow nového historického rekordu, když uzavíral na hodnotě 381,17 bodů.

1929

- 20. října přineslo nedělní vydání novin zprávu, že ceny mnoha akcií, použitých k zajištění spekulativních obchodů, se během pozvolného poklesu v posledních týdnech dostaly na kritickou úroveň a stále více bank a makléřských domů stojí před nuceným prodejem velkých akciových balíků.
- V obavách před možnými ztrátami, začali první investoři začátkem týdne prodávat své akcie a způsobili další, i když zatím malý pokles kurzů při relativně vysokých objemech.

Fair, slightly cooler tonight.
Friday fair. Fresh south-
west to west winds.
Temperature 12 N. (High Water) 17
Wind speed (average) 10
Moon average 10 years, 1000 10

BROOKLYN DAILY EAGLE

And Complete Long Island News

LATE NEWS
WALL STREET ★ ★
1:15 PRICES

89th YEAR—No. 295.

★ NEW YORK CITY, THURSDAY, OCTOBER 24, 1929. ★

32 PAGES

THREE CENTS

WALL ST. IN PANIC AS STOCKS CRASH

Attempt Made to Kill Italy's Crown Prince

ASSASSIN CAUGHT IN BRUSSELS MOB; PRINCE UNHURT

Royal Suitor Was About
to Lay Wreath on Un-
known Soldiers' Tomb.

Princess, Deeply Moved, Falls Into Fiance's Arms and Kisses Him

Brussels, Oct. 24 (AP)—Crown Prince Umberto, after his return from the Unknown Soldier's Tomb where he escaped assassination, was receiving members of the Italian colony when his fiancee, Princess Marie Jose arrived. She hurriedly ran to him and fell in his arms, kissing him passionately. The pale complexion of the Princess indicated how deeply moved she was by the attempt on her fiance's life. The Prince said: "All's well that ends well and I have repeatly informed my mother that nothing happened to her son."

Brussels, Oct. 24 (AP)—A shot was fired at Crown Prince Umberto of Italy at 9:45 a.m. today as he was about to lay a wreath upon the tomb of Belgium's Unknown Soldier. The Prince arrived here yesterday to celebrate his betrothal to Princess Marie Jose of Belgium. The assassin was believed to be an Italian war veteran.

Hollywood Fire Destroys Films Worth Millions

ATTEMPT MADE ON LIFE

Crown Prince Umberto.

Consolidated Studios Are Swept by Flames Fatal to One—Master Pictures Burned Include Many New Talkie Productions.

Hollywood, Oct. 24 (AP)—One man was killed and motion picture films, the value of which probably will run into millions of dollars, were lost in an explosion and fire which destroyed the laboratory of the Consolidated Film Industries here early today.

Fifty persons working in the building at the time of the blast ran to safety after the first explosion. Five minutes later there was a second detonation which shot flames through windows and doors, the laboratory workers escaping by the narrowest of margins.

The body of Albert Lund was removed from his working by flames. He died on the way to a hospital.

Due to the fact that the master prints were in Page 15

FEAR 52 PERISHED IN LAKE MICHIGAN; FERRY IS MISSING

Wreckage Picked Up Indicates Craft Went Down With All Aboard.

Milwaukee, Wis., Oct. 24 (AP)—Hope that the car ferry Milwaukee of the Grand Trunk fleet, with 52 aboard, had weathered the 48-hour storm on Lake Michigan faded today with a report that wreckage from a boat had been picked up 30 miles off Wind Point, which is about 4 miles north of St. Ignace.

Capt. C. M. Bodell of the steamer Colonial told Grand Trunk officials here that he sighted empty lifeboats, mattresses and the upper parts of a white cabin, floating in the lake off Wind Point. The upper part of the Milwaukee was painted white.

Some of the wreckage was picked up by the Colonial, but not of it carried any markings to make identification certain, Captain Bodell said.

Freighter Donaldson Safe

Superior, Wis., Oct. 24 (AP)—The freighter Donaldson, overdue here since Tuesday night, arrived this morning from Apostle Islands, where it had put in to avoid shelling of the shores which about the Great Lakes. The Donaldson was loaded with mail.

22 Rescued on Lake Huron.

East St. Marie, Mich., Oct. 24 (AP)—Twenty-three men and officers of the stranded steamer Maple Court of the Canada Steamship Lines were rescued by a Coast Guard cutter at 4:30 a.m. today from their vessel, which has been heard aground on Magnetite Reef, Cooks Bay, in Lake Huron, since 4 a.m. Sunday.

PIECE OF PLANE LIKE DITEMAN'S IS FOUND AT SEA

Black and Orange Wreckage Indicates Daring Flier Went to Death.

St. John's, N. F., Oct. 24 (By the Canadian Press)—The report from Harbor Grace that the U.S. Kyle had picked up a message from an unidentified ship concerning the finding of airplane wreckage was stated by the Newfoundland management to be without foundation, the management has had no message from the Kyle.

Harbor Grace, N. F., Oct. 24 (AP)—

A radio message from "Operator Serrick" of the U. S. Kyle today advised that he had picked up a Marconi message from the U. S. Reynolds that another ship, name unknown, had discovered a piece of airplane wreckage at 3 p.m. yesterday. The wreckage was black and orange. The message did not give the ship's position.

The U. S. Kyle is presumably the Newfoundland Government ship of that name.

[The little plane in which Urban P. Diteman escaped to cross the Atlantic from Harbor Grace to London had a black fuselage and its wings were painted orange.]

No Diteman Gas in Greenland

Copenhagen, Oct. 24 (AP)—Danish guard Jensen, Governor of Greenland today informed the Associated Press that the Greenland trade never had heard from Urban Diteman, missing flier, and that no quantities of gas had been sold

High Duty Group Gave \$700,000 to Coolidge Drive

Grundy Agrees Rates Went Up Due to His Activities as Propagandist. Favors More Lobbying to 'Carry Out Voters' Wish.'

Eagle Bureau, Capital Hill—
By HENRY SUYDAM.

Washington, Oct. 24—Joseph R. Grundy, Bristol, Pa., manufacturer who admittedly has been lobbying in the capital for several decades in the interest of a protective tariff, testified before the Senate Lobby Committee today that he raised \$700,000 for President Coolidge's campaign in 1924 and that most of the money came from interests seeking higher tariffs.

He intimated that he was in favor of more lobbying for higher duties.

FOR MORE LOBBYISTS

WARDER SOUGHT TO KEEP SEA TRIP SECRET, AID SAYS

Washington, Oct. 24 (AP)—A source in the Justice Department today said that the government is seeking a warder to accompany a man on a sea trip, and that the man is to be kept in custody during the trip.

STOCKS CRASH IN RUSH TO SELL; BILLIONS LOST

Morgan, Mitchell Buying
Stocks in Effort to
Check Rush to Unload.

Wall Street was in a panic today, with no one to guide it out. Stocks crashed 10 to 20 points to outrageous levels. Wheat broke 10 cents a bushel in Chicago on distress selling. Bankers were offering some support, but admitted the situation had gotten beyond them.

Charles E. Mitchell, chairman of the National City Bank, was conferring in the office of J. P. Morgan & Co. It was understood, and other leading bankers were there.

It was also understood the Morgan partners had been talking by telephone with J. P. Morgan in London all morning.

By noonday the best information was that they had been buying stocks, but that the situation had gotten beyond them.

Panic reigned on the Stock Exchange today. Stocks broke terrifically, without any support whatever. Declines of 10 and 20 points were widespread. Selling was at a furious pace. There were few buyers. Five million shares were sold in two hours.

Declines of 10 and 20 points were widespread. Selling was at a furious pace. There were few buyers. Five million shares were sold in two hours.

CARNEGIE CHARGE OF PAID ATHLETES ROUSES COLLEGES

College athletes are protesting against the Carnegie Foundation's charge that they are paid.

HOOVER'S TRAIN HALTED BY AUTO PLACED ON RAILS

President Hoover's train was halted by an auto accident in Pennsylvania.

Černý čtvrtek (24.10.1929)

- Ke konci hektického týdne byla již většina obchodníků s cennými papíry unavena a tak ve čtvrtek 24. října zahájil trh zpočátku poklidně a nehýřil aktivitou.
- Zanedlouho však trh zaplavila další mohutná prodejní vlna.
- Šlo především o nucené prodeje akcií, které byly předtím zakoupeny na úvěr.
- Za pouhou půlhodinku změnilo na 1,6 miliónů akcií majitele.
- Najednou zcela zmizely nákupní příkazy a spousta investorů podlehla panice.
- Každý se chtěl co nejrychleji zbavit svých akcií – lhostejno za jakou cenu a kurzy se hroutily před očima.
- Nával prodejců byl tak obrovský, že se obchodování zadrhnulo a muselo být několikrát přerušeno, což ještě zvyšovalo paniku (během dopoledne se tak ve vzduchu rozplynulo na 11,25 miliard dolarů).

Černý pátek

- Příští den zasáhly zprávy o výprodeji na newyorské burze také evropské trhy a postaraly se zde o "černý pátek".
- V Londýně, Paříži, Berlíně nebo v Miláně – všude se akcie propadaly.
- Ovšem také v New Yorku pokračoval akciový výprodej.
- Stále totiž stoupal počet akcionářů, kteří nebyli schopni pokrýt úvěry hodnotou svých akcií nebo hotovostí a museli na žádost banky své pozice likvidovat.
- Některé menší banky se již dostaly do platební neschopnosti.

Pondělí / Úterý

- Přes neděli trpělivost investorů vyprchala a v pondělí, 28. října 1929, zaplavily burzu opětovné prodeje.
- Odolnost vůči riziku zcela zmizela a proti této náladě byla bezmocná i koordinovaná nákupní intervence velkých bank, dalšímu propadu akcií již nic nebránilo.
- Přes stále klesající ceny bylo zobchodováno dalších 9 miliónů akcií. Index Dow Jones spadl o bezmála 13 % a končil na hodnotě 260,64 bodů.
- Kurzová ztráta ve výši 14 mld. dolarů byla dosud nejvyšší, kterou Dow zaznamenal během jednoho dne.
- Po "černém pondělí" přišlo neméně "černé úterý" a když skončilo úterní hororové obchodování, změnilo majitele do té doby rekordních 16 410 000 akcií.
- V úterý Dow odepsal dalších téměř 12 % a jeho závěrečných 230,07 bodů znamenalo týdenní pokles téměř o jednu třetinu.

Středa / Čtvrtek

- Ve středu 30. října, se karta obrátila, panika zmizela.
- Nízké ceny akcií, zvýšení dividend u některých společností a zpráva, že J.D.Rockefeller nakupuje opět akcie, zapůsobily a index DJIA si večer připsal svůj dosud nejvyšší denní přírůstek.
- Proti úterý přidal Dow více než 12 % a dosáhl 258,47 bodů.
- Také ve čtvrtek 31. října se hlavní americký index při zkráceném obchodování dále zotavoval a uzavřel na optimistických 273,51 bodech.
- Avšak z toužebně očekávaného oživení se vyklubala jen technická korekce a brzy se kurzy opět řítily dolů.
- Dne 13. listopadu spadl Dow na 198,69 bodů, což byla nejnižší hodnota za celý rok 1929.

Kurzy významných amerických firem během krachu

Akcie	03.09.1929	29.10.1929	15.11.1929
American and Foreign Powers	\$167.75	\$73.00	\$67.86
AT&T	\$304.00	\$230.00	\$222.00
Detroit Edison Co.	\$350.00	N/A	\$195.00
General Electric Co.	\$396.25	\$210.00	\$201.00
Hershey Chocolate	\$128.00	\$108.00	\$68.00
IBM	\$241.75	N/A	\$129.86
People's Gas Chicago	\$374.75	N/A	\$230.00

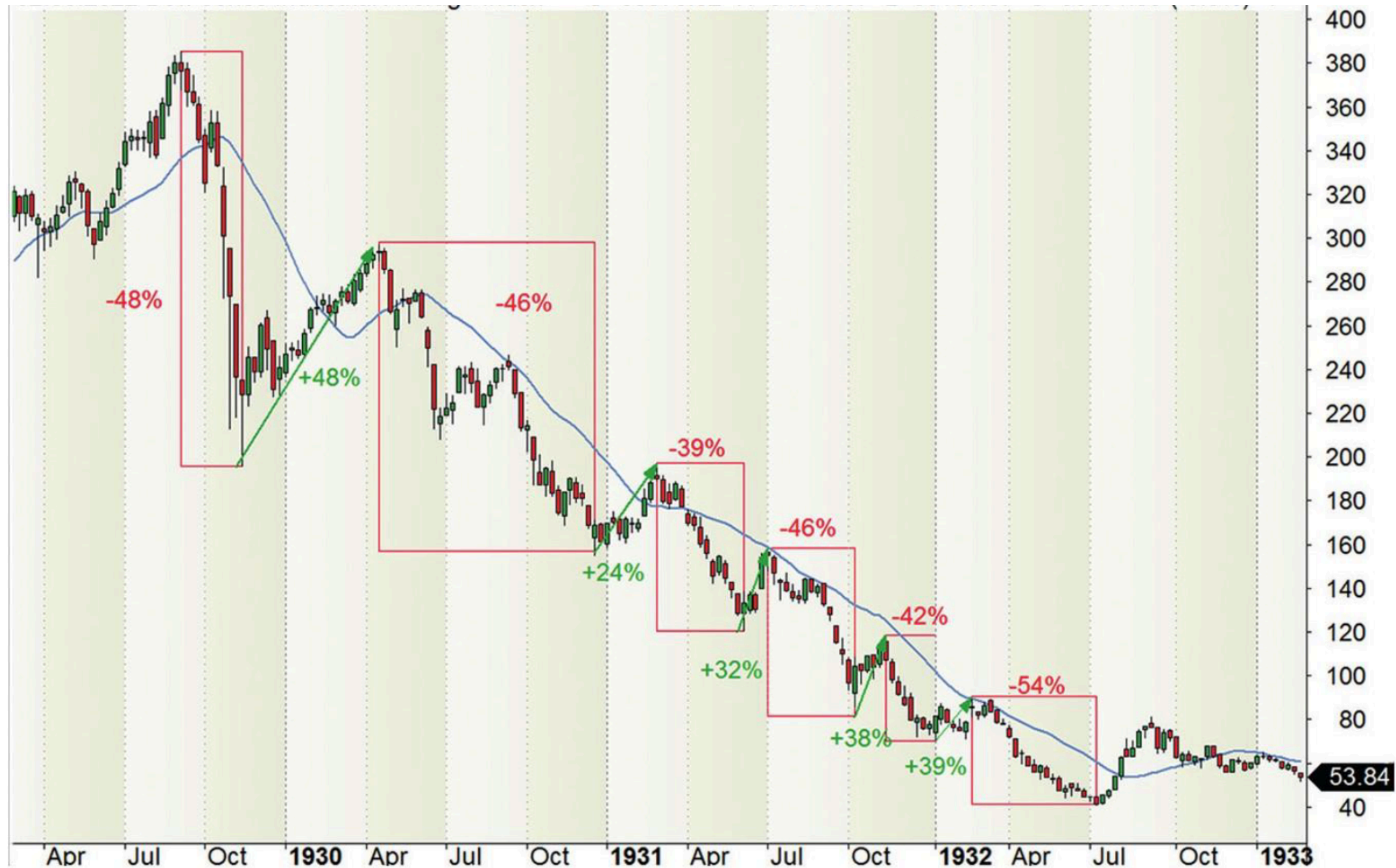
Fáze poklesu DJIA 1929-1932

	Decline/rise in period (%)	Cumulative (%)
The Crash - 3 September 1929 to 13 November 1929	-48	-48
1st Rally - 13 November 1929 to 17 April 1930	+48	-23
Summer Decline - 17 April 1930 to 10 September 1930	-17	-36
First Banking Crisis - 10 September 1930 to 16 December 1930	-36	-59
2nd Rally- 16th December 1930 to February 24th 1931	+23	-49
Second Banking Crisis- February 24th 1931 to October 5th 1931	-56	-77
Potential Stability- October 5th 1931 to March 8th 1932	+3	-76
The gold drain- March 8th 1932 to July 8th 1932	-54	-89

03.09.1929: 386,1 překonal až 24.11.1954

1929-1933 fáze růstu a poklesu

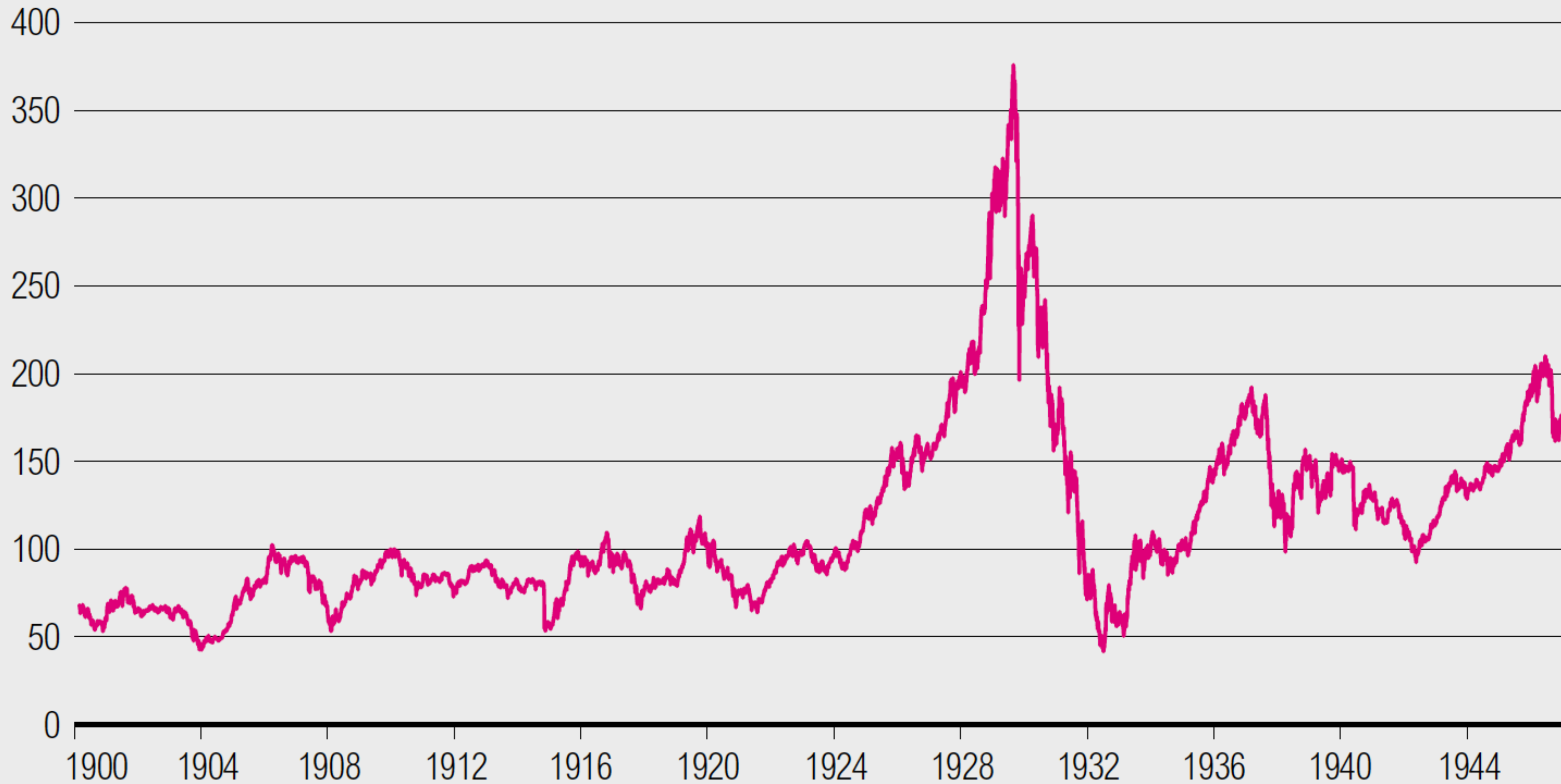

Reakce na krizi

- V roce 1932 byla zřízena americkým senátem Pecorova komise, která měla za úkol studovat příčiny vzniku krachu.
- V následujícím roce Kongres Spojených států amerických schválil zákon nazvaný „Glass- Steagall Act“, podle něhož se obchodní banky budou dělit na ty, které přijímají vklady a poskytují úvěry a na investiční banky, které upisují, vydávají a distribuují akcie, dluhopisy a jiné cenné papíry.
- Po zkušenostech s krizí v roce 1929 zavedly akciové trhy po celém světě opatření, a to takové, že pozastaví obchodování v případě rychlého poklesu, přičemž tvrdily, že opatření by zabránilo podobným prodejům z paniky.

Konec zlaté éry

- "Zlatá dvacátá léta" však byla nenávratně pryč a světové hospodářství stálo před mnohaletou krizí, nazvanou později "velká deprese".
- Mnoho investorů zcela zanevřelo na akcie a teprve o čtvrtstoletí později, 23. listopadu 1954, překonal Dow Jones svůj letitý historický rekord z 3. září 1929 a dostal se opět nad hranici 381 bodů.
- Časový horizont 25 let pro tržní zotavení je chybný (ovšem stále převládá v tradičních finančních médiích a na internetu).
- Úplné zotavení trvalo 7 let.

Průběh hospodářského poklesu 1929-1934

	GNP constant dollars	Index of real factory Payrolls	CPI	WPI	Dept. store sales price (Adjusted)
Jun 1929	100	100	100	100	100
Dec 1929	100.6	92.3	99.7	97.9	98.3
Jun 1930	98.2	83.8	99.1	91.2	90.6
Dec 1930	87.7	73.3	97.6	83.5	87.3
Jun 1931	89.5	70.0	94.8	75.8	92.4
Dec 1931	83.9	62.2	92.1	72.2	84.3
Jun 1932	77.8	48.6	88.2	67.2	74.9
Dec 1932	70.1	57.2	84.8	65.8	69.3
Jun 1933	77.5	58.6	81.3	68.1	76.2
Dec 1933	70.2	67.4	82.7	74.3	70.5
Jun 1934	80.6	76.7	82.4	78.3	72.4

Zdroje

- Kejlová, T. Není krize jako krize. Velká deprese 30. let přinesla masovou chudobu a migraci, lidé umírali hlady [online].ct24.ceskatelevize.cz. 16.09.2018. <https://ct24.ceskatelevize.cz/ekonomika/2573557-neni-krize-jako-krize-velka-deprese-30-let-prinesla-masovou-chudobu-a-migraci-lide>
- Pravec, J. Prvorepubliková ekonomika: Od premiantství k úprku kapitálu [online].ekonom.cz. 03.02.2022. <https://ekonom.cz/c1-67028940-prvorepublikova-ekonomika-od-premiantstvi-k-uprku-kapitalu>
- Pravec, J. Hospodářská krize v roce 1929 srazila kapitalismus na kolena [online].ekonom.cz. 06.01.2022. <https://ekonom.cz/c1-67018910-hospodarska-krize-v-roce-1929-srazila-kapitalismus-na-kolena>
- Redakce Peníze.CZ. Krach na newyorské burze v roce 1929 [online].penize.cz. 06.01.2022. <https://www.penize.cz/15898-krach-na-newyorske-burze-v-roce-1929>
- NAPIER, Russell. Anatomy of the Bear: Lessons from Wall Street's Four Great Bottoms. 2nd ed. Petersfield: Harriman House Publishing, 2009. 328 s. ISBN 978-1-906659-35-6.
- GALBRAITH, John Kenneth. The great crash, 1929. Boston: Mariner Book, 1997. xiv, 206 s. ISBN 0-395-85999-9

Děkuji za pozornost